

ULUSLARARASI SİSTEM İÇERİSİNDE ÇİN'İN ARTAN BÖLGESEL ETKİNLİĞİ VE PARALEL KURUMSALLAŞMA GİRİŞİMLERİ*

Seda Gözde TOKATLI**

Makale Geliş Tarihi/Received: 17/05/2022

Makale Kabul Tarihi/Accepted: 26/06/2022

Makale Yayın Tarihi/Published: 30/06/2022

Atıf için/To cite: Tokatlı, S. G. (2022). Uluslararası Sistem İçerisinde Çin'in Artan Bölgesel Etkinliği ve Paralel Kurumsallaşma Girişimleri. *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 58-74.

Özet: 11 Eylül terör saldırısı ve 2008 ekonomik krizi sonrasında, Amerika Birleşik Devletleri'nin sistem içerisindeki hâkimiyetinin daha fazla sorgulandığı döneme doğru geçiş yapılmış, yükselen güçlerin ortaya çıkmasıyla da birlikte bir dizi yeni değişimler ortaya çıkmıştır. Özellikle, yükselen güçler arasında yer alan Çin'in uluslararası sistem içerisinde güçlü bir aktör olarak ortaya çıkması, süreklilik gösteren ekonomik ilerleyişi, askeri ve siyasi reformları güç dengelerinin yeniden inşa edilmesine yol açmış, güç geçişinin daha belirgin olmasını sağlamıştır. Çin'in uluslararası sistem içerisindeki etki gücünü veya ikna kabiliyetlerini geliştirmesi Pekin'in bölgesel gücünün diğer devletler üzerindeki nüfuz edebilme yeteneğiyle doğru orantılıdır. Çin'in, ASEAN, APEC, ŞİÖ, AB, BRICS, Kuşak ve Yol girişimleri içerisinde üye statüsünü taşıyan bir ülke konumunda olması bölgesel oluşumlar içerisinde artan rolünü ortaya koymaktadır. Çin'in küresel piyasalarda artan rolü, ekonomik politikaların politik güç mekanizmaları üzerinde yarattığı dönüştürücü etki ve sistem içerisinde güç dengelerinde yaşanan değişim bu çalışma kapsamında ele alınacaktır. Çin'in uluslararası yapıda kuruluşunda öncü rol oynadığı bölgesel iş birliği modelleri, uluslararası örgütler aracılığıyla gelişmekte olan ülkelerin politikaları üzerinde yarattığı etki ve alternatif bölgesel oluşumların küresel dengeler üzerindeki olası etkiler nitel araştırma teknikleri kullanılarak analiz edilecektir. Pekin'in yapmakta olduğu ekonomik temelli girişimlerin politik zeminde de karşılık bulması, geleceğe yönelik hegemonya inşasında önemli adımlar olarak değerlendirildiğinden bu çalışma gerekli görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çin, Bölgeselleşme, Uluslararası Sistem

CHINA'S INCREASING REGIONAL ACTIVITY AND PARALLEL INSTITUTIONALIZATION INITIATIVES WITHIN THE INTERNATIONAL SYSTEM

Abstract: After the 9/11 terrorist attack and the 2008 economic crisis, the transition was made towards a period when the dominance of the United States in the system was questioned more and more, and a number of new changes were made with the emergence of rising powers. In particular, the emergence of China as a powerful actor in the international system, which is among the rising powers, its continuous economic progress, military and political reforms have led to the restoration of power balances and made the transition of power more decisively. China's development of its influence or persuasion capabilities within the international system is directly proportional to the ability of Beijing's regional power to control other states. The fact that China is a member country within the ASEAN, APEC, Shanghai Cooperation Organization, European Union, BRICS and Belt and Road initiatives reveals its growing role within regional formations. China's increasing role in global markets and the transformative effect of economic policies on political power mechanisms will be examined and the change in the system will be discussed in this study. China's international structure to play a leading role in the establishment of regional cooperation models, the impact that China has had on the policies of developing countries through international organisations and the possible effects on the global balance of regional formations alternative will be analyzed using qualitative research techniques. This study was considered necessary because it is considered as important steps in the construction of hegemony for the future that the economic-based initiatives that Beijing is making are also reciprocated on a political basis.

Keywords: China, Regionalism, International System

* Bu çalışma 21-22 Nisan 2022 tarihlerinde Atatürk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü tarafından düzenlenen I. Uluslararası İlişkiler Lisansüstü Öğrenci Kongresi'nde özet bildiri olarak sunulmuştur.

** Doktora Öğrencisi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, sedagozde@hotmail.com

Giriş

Çin Halk Cumhuriyeti, 1990'lı yıllardan itibaren bölgesel düzeyde başlattığı kurumsallaşma girişimlerini çok taraflılık prensibi çerçevesinde yürütmüştür. Çin yönetimi bölgesel temelli stratejileri üzerinden uzlaşmacı politikalarda etkili bir rol oynarken, söylemlerinde sıkça yer verdiği uyumlu dünya görüşünü, bölgesel ve küresel anlamda iş birliği modelleri ile gözler önüne sermektedir. Pekin yönetimi bölgeselcilik kavramı kapsamında kendi güvenliğini güvence altına alırken diğer ülkeler ile iyi ilişkiler kurmayı ve ülkelerin iç işlerine karışmama prensibine de uyum sağlamayı hedeflemiştir. Uluslararası sistem içerisindeki mevcut düzeni değiştirmeye yönelik çaba içerisine giren ve ABD karşısında güçlü bir rakip haline gelen Çin, sistem içerisinde uluslararası toplumun rızasını ve diğer ülkelerin cazibesini kazanabilmek için bölgesel çok taraflılık çerçevesinde bir dış politika yürütmeye önem vermektedir. 2008 ekonomik krizinden sonra Çin'in bölgesel anlamda yürüttüğü kurumsallaşma girişimleri daha kapsamlı bir hal almaya başlamıştır. Çin yönetimi bölgesel kurumların yapısal işleyişi ve temsil ettiği normları üzerinde daha fazla yetki sahibi olmaya başlamıştır. 2008 ekonomik krizi sebebiyle Batı'da yaşanan ekonomik dalgalanma sonrasında Çin kendine özgü bir ekonomik kalkınma modeli uygulama kararı almıştır. 2008 ekonomik krizi sonrasında ABD kendi iç sorunlarıyla meşgul iken, Çin bölgesel oluşumlar içerisindeki hâkimiyetini artırma çabası içerisine girmiştir. Çin'in krizlerden güçlü bir şekilde çıkması Pekin yönetimine bölgesel liderlik konusunda avantajlar sağladığı gibi finans piyasalarında da daha etkili olma olanağı tanımıştır. 2008 ekonomik krizi sonrasında Çin'in finans sistemini uluslararasılaştırmak amacıyla yürüttüğü en önemli girişim Çin'in para birimi olan yuan'ın uluslararası piyasada kullanımının artırılmasına yönelik olmuştur. Çin, yuan'ın kullanımını arttırmak amacıyla merkez bankaları ile ikili takas anlaşmaları imzalayarak dış ticarete kendi ulusal para biriminin kullanımının yaygınlaştırılması için çalışmıştır (Subachi & Helena, 2012: 5).

Bölgeselcilik kavramı, uluslararası arenada güçlü bir devlet olmanın en önemli gerekliliği olarak görülmektedir. Şöyle ki, Robert Gilpin'e göre, hegemon olan devlet, diğer ekonomilerin finansal sermaye yapıları, uluslararası teknoloji kapasiteleri veya doğal kaynakları üzerinde artan kontrolüyle mevcut liderliğini inşa etmektedir (Gilpin, 2001: 100). Bölgeselleşme kavramı, küresel politikaların bir devamı gibi görünse de aslında küresel politikaların sistem içerisinde yarattığı baskı düzenine de bir tepki niteliğindedir. Çin, küresel sistem içerisindeki hâkimiyetini yeni bölgeselcilik prensipleri çerçevesinde bu amaca yönelik sürdürmektedir. Çin, bölgeselcilik kavramını karşılıklı iyi niyet ve uyum içerisinde bir arada var oluş çerçevesinde tanımlamaktadır. Çin, Asya'nın ve diğer bölgelerin kalkınmasını sağlama; müzakere yoluyla karşılıklılık ve tüm tarafların kazancı doğrultusunda ortak bölgesel çıkarlar belirleme; reformcu yeni iş birlikleri üretme ve dışa açık bölgesel oluşumları hayata geçirme amacıyla hareket etmektedir (Xiaotong, 2014). Devletlerin genişleme politikalarının siyasi bir aracı olan bölgeselcilik, aktörlerin karar alma davranışlarına ve tutumlarına göre değişiklik gösterebilmektedir. Çin hükümeti, ilk olarak Güneydoğu Asya Ülkeler Birliği (ASEAN) örgütüyle etkileşime geçmiş, daha sonra diğer bölgesel oluşumların kurulmasında ve işleyişinde etkili bir rol oynamıştır.

Çok kutupluluğun modern şekli olarak nitelendirilen açık bölgeselcilik fikri, çok boyutlu bir karaktere sahip olup devlet, devlet altı ve devlet dışı aktörlerin ekonomik, siyasi, çevresel, kültürel ve sosyal nitelikteki birçok alanda iş birliği yapma imkânına dikkat çekmektedir. (Katıtaş,

2019: 121). Bir devletin tüm dünya üzerinde geniş yetkiye sahip olması imkânsız olduğundan, kendi kıtası üzerinde bölgesel bir güç olarak hegemonya kurma yoluna gitmesi daha çok tercih edilen bir durumdur. Devletler kendi bölgeselleşme modellerini kendi çıkarları doğrultusunda yeniden tanımlamaktadırlar. Çin yönetimi, Asya'nın merkezileşme yönündeki temayülünü destekleyici yönde oluşumlar içerisinde yer alarak; bölgesel sorunların çözümünü, komşu devletlerle iyi ilişkiler geliştirmeyi ve bölgesel kalkınmayı amaçlamaktadır. Çin, Asya kıtası içerisinde kalkınmaya yönelik sağladığı ekonomik destekle, yerel para biriminin kullanılmasına yönelik teşviklerle ve gelişmekte olan bölgelere yönelik sunduğu imtiyazlı kredilerle, ekonomik gücünü, diğer ülkelerin ekonomileri üzerinde artırma stratejisi izlemektedir. Çin'in bölgesel çok taraflı örgütlenmelere katılımı veya oluşumlarında öncü bir rol oynaması çok taraflılık kavramının gelişimine de katkı sağlamaktadır. Pekin yönetiminin mevcut düzen karşısında inşa ettiği alternatif oluşumlar, Çin'in sistem içerisinde artan gücünün temel göstergelerinden biridir. Çin, ABD'den farklı olarak bölgesel gücünü artırma politikasını askeri bir güç olarak değil ekonomik alanda iş birliklerine yönelmek suretiyle izlemektedir. Örneğin, Çin; Brezilya, Şili, Peru ve Ekvator'daki otoyol inşaatlarından, Panama'daki liman projelerine, Meksika'daki hızlı tren projesinden, Arjantin'in Patagonya Santa Cruz nehri bölgesindeki Çinli Shantui ve Gezhouba Grubu tarafından yapılan iki hidroelektrik santraline kadar diğer mega projeleri hayata geçirmeye çalışmaktadır (Aslan, 2018).

Çin bölgeselciliğin ilk aşamasında, özellikle 1990'lı yıllardan 2012 yılına kadar geçen süre içerisinde pasif bir duruş sergileyerek serbest ticaret bölgeleri içerisinde yer almış ve yenilikçi, pragmatist, açık tutumlu ve dayanışma yanlısı prensiplerini bölgeselcilik anlayışı içerisinde entegre etmeye çalışmıştır (Xiaotong, 2014). Çin'in sistem içerisinde yürüttüğü alternatif projeler ve oluşumlar hem gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine avantaj sağlamak hem de sistem içerisinde yer alan mevcut kurum ve güçleri yumuşak dengeleme yöntemiyle çevreleme imkânı sunmaktadır. Çin bir taraftan finansal kuruluşlardan olan Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası ile uyum içerisinde çalışmaya devam ederken; diğer taraftan ise Yeni Kalkınma Bankası, İpek Yolu Fonu, Asya Pasifik Ekonomik İş Birliği (APEC), Asya Altyapı Yatırım Bankası (AIIB) ve yüzyılın projesi olarak adlandırılan Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) gibi küresel projelerin oluşumunda da öncü rol oynamıştır. (Hart & Johnson, 2019: 19). Çin'in çok uluslu iş birliği oluşumları içerisinde (ASEAN, APEC, Şangay İş Birliği Örgütü, Avrupa Birliği) artan rolü ve inşa ettiği ekonomik altyapı girişimlerinin (Kuşak ve Yol Girişimi ve AIIB), ABD'nin gücünü azalttığı ve Çin'in yükselişini hızlandırdığı yönündeki söylemler yaygınlaşmıştır. Örneğin, Robert Kaplan'a göre; Çin, geçmişte Almanya ve Japonya ikilisinin izlediği yolu izleyeceği ve istisna teşkil etmeyeceği öngörüsünde bulunmaktadır (Kaplan, 2011). Bu yüzden, iktisadi ve askerî anlamda giderek büyüyen Çin daha fazla güçlendikçe, ABD hegemonyasına başkaldıracağı ve silahlı çatışmalara girebileceği düşünülmekte, bu yüzden de tehdit olarak değerlendirilebilmektedir (Taylor, 2010: 505). Çin, artan bölgesel oluşumları ve yeni küresel projeleri vasıtasıyla mevcut gücünü arttırmayı amaçladığı aşikârdır. Bölgesel oluşumlar, gelişmekte olan devletlerin ekonomik yönde kalkınmasına hizmet ederken, gelişmiş devletlerin uluslararası sistem içerisindeki mevcut gücünü arttırmasında ve var olan imajlarını yenilemede önemli rol oynamaktadırlar. Devletlerin genişleme politikalarının siyasi bir aracı olan

bölgeselcilik, aktörlerin karar alma davranışlarına ve tutumlarına göre de değişiklik gösterebilmektedir.

Bu çalışma kapsamında, Çin'in entegre olduğu veya oluşumunda öncü rol oynadığı bölgesel oluşumlara yer verilerek Pekin yönetiminin bu oluşumlar içerisinde oynadığı rolün önemi vurgulanacaktır. Ayrıca, Çin'in küresel sistem içerisinde artan çok yönlü girişimlerinin veya alternatif oluşumlarının sistemsel dönüşüm üzerinde yaratacağı etki analize tabi tutulacaktır.

1. Bölgesel İş Birliği Örgütü: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN)

Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN), 1967 yılında Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur ve Tayland'ın öncülüğünde Güneydoğu Asya bölgesinde barış ve güvenliğin gelişimine katkı sağlayabilmek amacıyla kurulmuştur (Moon, 2018). ASEAN, Soğuk Savaş döneminde siyasi temeller üzerine kurulmuş bir birlikken; savaş sonrası dönemde liberal ekonomik yapının önemli aktörü haline gelip ekonomik iş birliğinin geliştirilmesine yönelik önemli adımlar atmıştır. ASEAN üye devletlerin ekonomik çıkarlarını ön planda tutarken, bölgesel sorunların çözümünde de etkili bir örgüt olmaya çalışmaktadır. ASEAN bölgede hem iktisadi hem de güvenlik kapsamında önemli görevleri üstlenmekte olup; hizmet, yatırım, sermaye ve işgücünün serbest dolaşımını sağlayarak tek pazar oluşturmayı ve bölgesel alanda entegrasyonu gerçekleştirmeyi hedeflemektedir.

Çin hükümeti, ASEAN ile etkileşime geçtikten sonra diğer bölgesel oluşumların kurulmasında ve işleyişinde de etkili bir rol oynamıştır. Çin ve ASEAN arasındaki başarılı diyalog müzakereleri liderler arasındaki derin iş birliğine bağlıdır. Çin, ASEAN merkezli bölgesel topluluğun diğer Asya ülkelerine de örnek olması için çaba göstermektedir.

ASEAN, bölgesel iş birliğinin bölgedeki ilk çekirdek oluşum örneği sergilemesi ve zamanla daha geniş bir örgütlenmeye sebebiyet vermesi açısından önemli bir örgüttür. Çin'in ASEAN ile olan ticaret hacmi her geçen yıl artmaya devam etmiştir. 2015 yılında Çin'in en çok ticaret yaptığı ülkeler arasında ASEAN en sona yer alırken, 2020 yılının ilk çeyreğinde ASEAN ilk sıraya yükselmiştir (CGTN, 2020). Daha ayrıntılı bakıldığında; 2019 yılının sonunda, ASEAN, AB'den sonra, yıl boyunca 641 milyar dolardan fazla ticaret hacmiyle Çin'in en büyük ikinci ticari ortağı haline gelmiştir. Çin ve ASEAN ülkeleri arasındaki ticaret hacmi 2020 yılında %7 oranında artışla 731,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (Khan, 2020). 2020 yılında 23. ASEAN ve Çin (10+1) zirve toplantısında Çin Halk Cumhuriyeti Başbakanı Li Keqiang, Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliğinin Çin'in en büyük ticaret ortağı haline geldiğini belirtmiştir. (UN Comtrade Database, 2021)

Çin ve Japonya ikilisinin ASEAN kuruluşu içerisinde yer alması Asya'nın yeniden şekillenmesinde etkili olmuştur. Çin, Asya kıtası içerisinde yer aldığı çoklu oluşumlar sayesinde, ABD'nin Asya kıtasındaki gücünü çevreleyip transatlantik ve transpasifik ticaret ortaklığı anlaşmalarına karşı da alternatif oluşumlar ortaya çıkarabilmektedir. ASEAN, üye devletlerin ekonomik çıkarlarını ön planda tutarken, bölgesel sorunların çözümünde de etkili olmaya çalışan bir örgüttür. Örneğin, Çin, ASEAN örgütü içerisinde yer alarak ekonomik, politik, güvenlik ve kültürel olmak üzere çeşitli alanlarda yeni iş birliği anlaşmalarına imza atmıştır. (The ASEAN Secretariat, 2017).

2020 yılında yapılan 37. ASEAN Zirve Toplantısında dünyanın en büyük serbest ticaret anlaşması olarak tarihe geçen “*Bölgesel Kapsamlı Ekonomik İş Birliği Anlaşması (RCEP)*”, ASEAN üye ülkelerinin yanı sıra ASEAN diyalog ortakları olan Avustralya, Çin, Japonya, Güney Kore ve Yeni Zelanda arasında imzalanmıştır. RCEP anlaşması, ABD hegemonyasının Asya kıtasındaki etkisini kısıtlayıcı bir özellik taşımaktadır. RCEP ülkeleri, Dünya Ticaret Örgütü (WTO/DTÖ) verilerine göre, 2,2 milyar insan ve 24,8 milyar dolar toplam Gayri Safi Yurt İçi Hâsılası (GSYİH) ile küresel hâsılanın yaklaşık %30'unu oluşturmaktadır (Duran, 2020). Dünya nüfusunun %45'ini oluşturan RCEP üyeleri 2011 yılında ASEAN 19. Zirve toplantısında ilk defa bir araya gelmiştir. RCEP ülkeleri arasındaki gümrük vergilerinin kademeli olarak kaldırılması, üye ülkeler arasındaki serbest ticaretin artmasına ve liberal ekonominin gelişimine olanak sağlamıştır. Çin, RCEP anlaşmasına üyeliğiyle birlikte Doğu Asya'daki ekonomik ve ticari yapıları dengelemeyi ve gelecekte daha büyük ve entegre olmuş Doğu Asya pazarını oluşturmayı amaçlamaktadır. RCEP anlaşması aynı zamanda farklı kültürlerin ve değerlerin yer aldığı ortak bir platform olarak görülmekte ve Çin dış politikasının temel ilkelerinden biri olan barış ve uyum içerisinde bir arada yaşama amacına da hizmet etmektedir.

2. Bölgesel İş Birliği Örgütü: Asya Pasifik Ekonomik İş Birliği Örgütü (APEC)

Soğuk Savaş sonrasında Asya'da ortaya çıkan bölgesel oluşumlar, güçlü bir diplomatik yönetim anlayışı gerektirmektedir. Bölgesel anlamda kurulan güçlü yapılaşmalar, dış güçler tarafından gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı ortak mücadele edebilmeyi gerektirmektedir. Asya Pasifik Ekonomik İş Birliği Örgütü (APEC) üye ülkeleri arasında ABD, Endonezya, Çin, Rusya, Japonya, Malezya, Filipinler, Güney Kore, Singapur, Vietnam, Tayvan, Hong Kong, Meksika, Tayland, Papua, Yeni Gine, Şili, Kanada, Brunei, Avustralya, Yeni Zelanda ve Peru yer almaktadır. ABD, ASEAN örgütünün bir üyesi olmamasına rağmen, APEC iş birliği örgütü içerisinde yer alan bir devlettir. ABD, APEC sayesinde Çin, Rusya ve Japonya ile aynı çatı altında bulunmaktadır. APEC tarafından alınan kararlar, DTÖ'nün kararlarıyla uyumlu bir şekilde ilerlemektedir. APEC örgütü, üye ülkeler arasındaki iş birliği alanlarının geliştirilmesi, ülkeler arasındaki güvenliğin teminatının sağlanması ve ülkeler arasındaki yatırımların teşvik edilmesi amacıyla kurulmuştur.

Saldırgan realizm kuramının en önemli temsilcisi olan John Mearsheimer'a göre, ABD zamanında Avrupalı büyük güçleri nasıl Batı Yarımküre'den çıkardıysa, giderek güçlenen Çin de muhtemelen ABD'yi Asya'dan çıkarmayı deneyecektir (Mearsheimer, 2005: 32). ABD, Pasifik bölgesindeki oluşumlar içerisinde yer alarak mevcut gücünü arttırmayı amaçlarken, Rusya ve Çin ikilisinin Asya bölgesi içerisindeki artan gücüne de set koymayı hedeflemektedir. John Mearsheimer, “*Çin'in Yükselişi Barışçıl Olabilir mi?*” adlı makalesinde, Pekin yönetiminin ulusal çıkarlarının Pasifik'teki siyasi ve askerî kontrolünü genişletmesini gerektirdiğini ve bu genişlemenin yakın bir gelecekte Çin-ABD çatışmasını kaçınılmaz kıldığını iddia etmiştir (Mearsheimer, 2014). Çin; Batı Pasifik, Orta Asya, Doğu Rusya ve Hint Okyanusu dâhil olmak üzere Asya'nın büyük bir bölümünde hâkim güç haline gelmeyi hedeflemektedir.

3. Bölgesel İş Birliği Örgütü: Şanghay İş Birliği Örgütü (ŞİÖ)

Soğuk Savaş sonrasında, SSCB'nin dağılması sonucunda bağımsızlığını yeni kazanan Orta Asya ülkelerinin sistem içerisindeki pozisyonu Çin'in bölgedeki çıkarları için önemli hale gelmiştir. Orta Asya bölgesindeki terör, uyuşturucu ve sınır problemlerini çözebilmek amacıyla oluşturulan yeni iş birliği mekanizması “*Şanghay İş Birliği Örgütü*” nün yapıtaşlarını oluşturmuştur. Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Rusya ve Çin'den oluşan bu yapı “*Şanghay Beşlisi*” olarak tanımlanmıştır. Özbekistan'ın aynı yıl örgüte üye olmasıyla Şanghay Beşlisi'nin üye sayısı altıya çıkmıştır. 2017 yılında Hindistan ve Pakistan'ın da birliğe kabul edilmesiyle sekize çıkan üye sayısı 2005 yılında ŞİÖ içerisinde gözlemci olarak kabul edilen İran'ın tam üyeliğinin 2021 yılında onaylanmasıyla 9'a çıkmıştır. (Dursun, 2021). Şanghay İş Birliği Örgütü, dünyanın en büyük pazarına sahip olduğu gibi dünyanın en fazla enerji üreten ülkelerini aynı çatı altında toplamaktadır. Dünyanın en büyük enerji üreticisi ülkesiyle, en yüksek enerji tüketen ülkesi de örgütün üyesidir. (İskender, 2013). Şanghay İş Birliği Örgütü'nün coğrafi büyüklüğü 37 milyon kilometrekare olmakla birlikte, bu alan Avrasya bölgesinin yaklaşık %74'ünü oluşturmaktadır (Yardımcıoğlu ve Koçarslan, 2012:167).

Çin, Orta Asya'daki ülkelerin istikrara kavuşması, bölgede yeni oluşabilecek tehdit unsurlarının son bulması ve mevcut durumun değişmesi yönünde büyük çaba göstermektedir. Orta Asya Bölgesi, Çin'in ürettiği mallar için bir pazar olurken, güvenlik kuşağı ve enerji tedarikçisi olması açısından da büyük önem taşımaktadır. Çin, ŞİÖ içerisinde sahip olduğu yetkileri, bölge ülkeleriyle olan ilişkilerini kurumsallaştırmak, enerji ihtiyacını yakın çevresinden temin etmek ve ABD'yi bölgeden dışlayarak bölgesel hegemonyasını kurma amacına yönelik kullanmaktadır. Rusya ve Çin ikilisinin öncülüğüyle kurulan ŞİÖ, tek kutuplu dünya düzenini dengeleme yoluna girmiş ve dünyayı çok kutuplu hale getirmeyi başarmıştır (Yardımcıoğlu ve Koçarslan, 2012: 173). Adı geçen iki devletin Batı'ya karşı birlikte hareket edebilmesi her iki tarafın da çıkarlarına uygun düşmektedir. Rusya ve Çin arasında artan karşılıklı iş birliği ve güven artırıcı önlemler Asya Pasifik Bölgesi'nin güvenilir kalmasını sağlamıştır.

Çin, Orta Asya ülkeleriyle ekonomik ve ticari ilişkilerini genişletilmesi yönünde ilerleme sağlayarak ihtiyacı olan enerji arzını da bu ülkelerden karşılamayı hedeflemektedir. Çin artan enerji talebi karşısında, Orta Asya'ya sunduğu yatırım teşvikleri ve altyapı çalışmaları üzerinden karşılık vermektedir. ŞİÖ, enerji üreten devletler için açık pazar temin ederken, hızlı gelişmekte olan üye ülkelerin enerji ihtiyaçları karşısında da bir kaynak görevi görmektedir. Örneğin, Orta Asya'nın zengin petrol ve doğal kaynaklarına sahip olması, küresel üretimin atölyesi haline gelen Çin'in çıkarlarına büyük hizmet etmektedir. Çin örgüt içerisinde ekonomik alanda sağladığı fayda dışında, askeri ve siyasi gücünde de önemli avantajlar elde etmiştir. Örneğin, 2002 yılında düzenlenen Astana zirvesinde Şanghay örgüt üyeleri ABD'nin bölgedeki askeri gücünü kırmak, Rusya ve Çin ikilisinin bölgedeki askeri ve siyasi gücünü arttırmak amacıyla Özbekistan'daki Hanabad ve Kırgızistan'daki Manas Amerikan üslerinin kapatılmasına yönelik çağrıda bulunmuştur (Eren, 2017: 81). ABD, 2005 yılında Hanabad üssünü, 2009 yılında ise Manas üssünü kapatmıştır (Özdaşlı, 2012: 4).

Çin'in hızla büyüyen ekonomisi diğer üye ülkelere yabancı yatırım, teknoloji transferi ve altyapı desteği sağlamasını kolaylaştırmaktadır. Orta Asya'daki çok yönlü iş birliği Çin için yeni bir diplomatik imaj yaratma imkânı da sunmaktadır. Örneğin, Çin tarafından sağlanan finansal

krediler, bankalar arasında artan iş birliği, fon ve altyapı desteğiyle üye ülkeler arasındaki gelişmişlik farkı kapatılmaya çalışılmaktadır. Ancak batı menşeli yazarlar, ŞİÖ'nün bölgesel iş birliği anlamında elverişsiz olduğuna dair eleştirilerde bulunmaktadır (Aris, 2019: 459). Üye devletler arasındaki karşılıklı şüphe algısının geçmişten günümüze devam etmesi bu oluşumunun varlığının sorgulanmasına yol açabilmektedir. ŞİÖ, üye devletlerinin liberal demokratik yönetim modelini benimsememesi, örgütün "otokrat kulübü" olarak tanımlanmasına yol açmaktadır (Wall, 2006). ABD ve Avrupa ülkeleri, Şanghay İş Birliği Örgütü'nü "Yeni Diktatörler Kulübü" olarak sınıflandırsalar da örgütün geleceği giderek daha çok ekonomik ve sosyal konular alanındaki başarısına bağlı olacağı öngörülmektedir (Yardımcıoğlu ve Koçarlan,2012: 172).

ŞİÖ, Orta Asya'daki dengelerin değişmesinde ve müttefiklik ilişkilerinin yeniden revize edilmesinde büyük etki yaratmıştır. ŞİÖ, AB gibi ekonomik bütünleşmeye yönelik önemli adımlar atmanın yanında, terörizm, ayrılıkçılık ve milliyetçilik gibi sorunların önüne geçerek güvenlik anlamında da bütünleşmeye önem vermektedir (Erşen, 2013: 20).

4. Bölgesel İş Birliği Örgütü: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika (BRICS)

Uluslararası sistem içerisinde çok kutuplu yapının ortaya çıkmaya başlaması bölgesel oluşumlara imkân tanırken, yükselen güçlere siyasi ve ekonomik anlamda yeni manevra alanları da sağlamaktadır. Örneğin, 2001 yılında Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in yer aldığı (BRIC) iş birliği ağı çok yönlü entegrasyon örneği olarak tanımlanmaktadır. 2011 yılında Güney Afrika'nın birliğe katılımı sonrasında birliğin yeni adı BRICS olarak değiştirilmiştir. Yükselen ekonomiler bu yeni oluşumlar içerisinde yer alarak uluslararası alandaki rekabet gücünü ve üretim süreçlerinin katma değerini arttırmayı hedeflemektedir. BRICS oluşumu, üye devletlere ulusal alanda yapısal dönüşüm imkânı sağlarken, küresel alanda mevcut güç veya güçlere karşı denge kurabilme ortamı da sunmaktadır. Örneğin, BRICS ülkeleri dünya ekonomisi içerisindeki mevcut konumu son on yıl içerisinde %10 seviyelerinden, %23 seviyelerine doğru artış gösterirken, BRICS ülkelerinin IMF'deki oy verme oranı ise %14,18 oranına eşittir (İstikbal, 2019).

2003 yılında Goldman Sachs tarafından yayınlanan "Dreaming With BRICs- The Path to 2050" başlıklı rapor, BRICS ülkelerinin 2035 yılında dünyanın en güçlü GDP'sine sahip yedi ülkenin yerine geçmeyi hedeflediklerinin ileri sürmektedir (Wilson, 2003). 2009 yılında Çin, Hindistan ve Rusya'nın Dışişleri Bakanları, "ekonomik güç ve siyasi gücün yeni bir merkezde birleştirilmesi teması" ile Rusya'da bir araya gelmiştir. Yine Goldman Sachs tarafından yapılan "Building Better Global Economic BRICS" adlı çalışmada, BRICS ülkeleri dünya ekonomisinde en hızlı yükselen piyasalar olarak tanımlanırken, ekonomik büyümedeki hızları, yüksek iç tüketim kapasiteleri ve birçok alanda iş birliği yapma olanakları gibi çok sayıda önemli özellikleri ile de dikkat çekmektedir (Neill, 2003:5). BRICS ülkelerinin dünya ihracatı içerisindeki payı 2000 yılında %7,46 seviyelerinden; 2014 yılında %18 seviyelerine kadar yükselmiştir. Son on yılın ekonomik göstergeleri gelişmiş ülkelerin gerilediğini, yükselen güçlerin ekonomilerinin ise daha üst sıralarda yer almaya başladığını göstermektedir. Örneğin, Çin ihracat sıralamasında ilk sırada yer almakta, diğer BRICS ülkelerinden olan Rusya ihracat sıralamasında dünyada sekizinci, Hindistan yirmi birinci, Brezilya yirmi üçüncü, Güney Afrika ise kırk üçüncü sırada bulunmaktadır (Purugganan, Afsar ve Solon, 2014: 2). BRICS ülkelerinin sistem içerisinde artan faaliyetleri, küresel sistem içerisinde artan paydaş rolleri veya artan siyasi veya ekonomik iş birliği politikaları mevcut güçlerin sistem içerisindeki hâkimiyetlerinin daha fazla

sorgulanmasına yol açmaktadır. BRICS topluluğu içerisinde her bir ülkenin sektörel gelişimi ve kendine özgü yapısal özelliklerinin bulunması dışa olan bağımlılığın azalmasına yol açmıştır. Örneğin, Çin ekonomisinin düşük iş gücü ve düşük girdi maliyeti, Brezilya ve Rusya ikilisinin sahip olduğu zengin enerji kaynakları ve Hindistan'ın sahip olduğu düşük emek girdisi BRICS üyelerinin karşılaştırmalı üstünlük temelinde iş birliğine yönelmesine ve ekonomik alanda büyük avantajlar elde etmesine yol açmıştır. BRICS, Çin'e ekonomik, siyasi ve kültürel alanda yeni iş birliği alanları kazandırırken, küresel yönetimdeki pozisyonunu da güvence altına almasına katkı sağlamaktadır. BRICS ülkelerinin liderleri bu oluşumun sadece ekonomik iş birliğini öncelememekte, küresel veya siyasi sorunlara çözüm arayan bir platform olmasını da sağlamaya çalışmaktadır. Örneğin, BRICS ülkeleri Avrupa ve Amerika'nın kontrolündeki çok taraflı bir sistem içinde "daha adil bir uluslararası yönetim"e ulaşmayı hedeflemektedir (Ademoğlu, 2018)

BRICS topluluğu, kendi üyelerinin ekonomik çıkarlarını temsil ederken, uluslararası sistem içerisinde çok kutuplu yapının oluşturulmasına katkı sunmayı veya küresel yönetimi etkileyebilen bir güç merkezi haline gelmeyi amaçlamaktadır. BRICS ülkeleri, kendi ulusal çıkarlarının yanı sıra diğer ülkelerin çıkarlarını gözetken, ekonomik sistemin yeniden yapılanmasını sağlayan ve çok kutuplu yapının devamına katkı sağlayan bir güç merkezi olarak kendilerini tanımlamaktadırlar.

5. Bölgesel İş Birliği Örgütü: Avrupa Birliği (AB) içerisinde Çin'in Artan Önemi

Çin ekonomik gücünü küresel zeminde arttırmaya devam ederken; AB ülkeleriyle olan ilişkilerine de büyük önem vermektedir. ABD'nin Asya'da artan etkisine karşılık olarak Çin ise Avrupa kıtasındaki etkisini artırma yoluna gitmektedir. AB, Çin'in nüfus faktörünü kullanarak görece daha az işgücü ücretleri sayesinde üretim maliyetlerini düşürüp ürünlerin ucuza üretilmesini sağlamaya çalışmaktadır. Çin ise AB'yi kendisine bağımlı hale getirerek Avrupa coğrafyasında etkili bir güç olmayı hedeflemektedir. Çin, Avrupa Birliği ülkelerine yönelik finansal desteğini büyük projelere imza atarak sağlamaktadır. Örneğin, Belgrat-Budapeşte arasındaki yol yapımının, Sırbistan ile Macaristan arasındaki hızlı tren hattının finansmanının Çin menşeli bir şirket tarafından üstlenilmesi ve dönemin Başbakanı Hu Jintao'nun Doğu ve Güneydoğu Avrupa ülkeleriyle milyarlık kredi anlaşmalarına imza atması Batı kıtası içerisindeki en önemli gelişmelerdir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2021).

Çin, Yeni İpek Yolu projesiyle Avrupa kıtasında yer alan ülkelerle ilişkilerini derinleştirmeyi hedeflemektedir. Çin'in, AB ve Afrika kıtası üzerinden yürüttüğü yeni ticaret yolu, ABD'nin Avrupa içerisindeki mevcut varlığına karşı alternatif bir oluşum olarak ortaya çıkmaktadır. Çin, AB ülkeleri üzerinden yürüttüğü ekonomik politikalarını siyasi karta çevirerek son zamanlarda mevcut gücünü Avrupa coğrafyası içerisinde daha fazla göstermeye başlamıştır. AB içerisinde artan ayrılıkçı hareketler, yükselen popülizm ve artan milli politikalar ülkelerin tek bir kurum çatısı altında ortak politikaları yürütmesini engelleyebilmektedir. Çin'in AB federal çatısı altında yürüttüğü ortak iş birliği politikaları, ikili iş birliklerine nazaran daha zor ilerlemektedir. Örneğin, AB Parlamentosu ekonomik temelli iş birlikleri öncesinde Çin hükûmetine uygunluk şartları sunmaktadır. Çin yönetimi ön şartlar karşısında, ekonomik ilişkilerini Brüksel yerine, AB üyesi ülkeler ile ikili diyalog şeklinde yürütmeyi tercih etmektedir. AB federal modelinin talep ettiği kısıtlamalarının olmadığı bir ekonomik düzende, Çin ve AB

üyeleri ülkeler arasındaki ikili ilişkiler olumlu yönde ve daha hızlı seyretme potansiyeline sahiptir (Eurostat, 2022).

2021 yılı verilerine göre dünyanın en büyük ekonomilerinin zirvesinde 22 trilyon 998 milyar dolar ile ABD, ikinci sırada ise Çin 17 trilyon 458 milyar dolar ile Çin yer almaktadır (Euronews, 2022). AB'nin dünyanın ikinci en büyük ekonomisi olan Çin ile ekonomik ilişkileri modernize etme yönündeki girişimi en kapsamlı teşebbüs örneği olarak yer almaktadır. 2000-2019 yılları arasında Çin ile AB arasındaki ikili ticaret hacmi 8 kat artarak 560 milyar avroyu bulmuş ve AB, Çin'in en büyük ticaret ortağı olmuştur (Zenglein, 2020). Altı yıl süren müzakereler sonucunda AB ile Çin arasında "Kapsamlı Yatırım Anlaşması" 2020 yılında ancak imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Avrupalı şirketler Çin pazarına daha kolay erişebilecek, diğer şirketler ile de daha kolay rekabet edebilecek ve dış ticaret hacimlerini genişletebilecektir. 2021 yılında AB'nin en çok ticaret yaptığı ülkeler arasında 696,127 milyar dolar ile Çin ilk sırada yer almış, AB ülkelerinin toplam ekonomisinin de %16'sını oluşturmuştur (Eurostat, 2022). ABD ve AB'nin hassas ekonomilerinin bağımlı olduğu toplam 137 ithal ürünün yarısından fazlasını (%52) Çin menşeli ürünler oluşturmaktadır (Baur & Flach, 2022). Çin, Asya kıtasındaki hâkimiyetini arttırmaya çalışırken, aynı zamanda AB içerisindeki yayılma gücünü, devletler ile olan ilişki ağını ve karşılıklı diyalogu arttırmaya yönelik girişimlerde de bulunmaktadır.

Çin'in AB ile artan ekonomik ilişkileri ortak güvenlik faktörünün önemini ortaya koymaktadır. Çin, AB içerisinde yürüttüğü farklı projeler kapsamında kurduğu ekonomik bağ ile Batı coğrafyasını kendine bağlamayı ve aynı zamanda ABD karşısındaki küresel rekabet gücünü arttırmayı amaçlamaktadır. ABD'nin Asya Pasifik'te yürüttüğü projeler karşısında Çin de Avrupa üzerinde benzer politikaları yürütmeyi ve kıta üzerindeki gücünü kendi lehine çevirebilmeyi hedeflemektedir. Çin'in bölgesel oluşumlar içerisinde artan yetki ve yönetim gücü, üye ülkelerin dış politikalarını da yeniden gözden geçirmesine neden olabilmektedir.

6. Çin'in Ekonomik Dayanışma Zemini: Kuşak ve Yol Girişimi (KYG)

Çin'in öncülüğünde inşa edilen yeni bölgesel yapılaşmalar çok kutuplu dünya düzeni oluşumuna önemli katkılar sağlamıştır. Çin'in yeni dünya düzeni içerisinde artan gücü uluslararası kurumlar aracılığıyla daha belirgin bir hal almıştır. Çin'in ekonomik temelli başlayan altyapı çalışmaları ve artan yatırım faaliyetleri üye ülkeler arasındaki karşılıklı iş birliğinin gelişimine ve ortak güvenlik duvarının inşasına öncülük etmiştir.

Xi Jinping, 2013 yılında Endonezya'da yaptığı ziyaretler sonrasında İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ve XXI.yüzyıl Deniz İpek Yolu Projesi ile Avrasya'nın iki ucunu birleştirmeyi amaçlamıştır. Kuşak ve Yol girişimi kapsamında denizden iki yol ve karadan altı koridor olmak üzere iki farklı alternatif proje ortaya çıkmıştır. Kuşak ve Yol ağı, dünya nüfusunun %63'ünü içine alan, 4,4 milyar insanı kapsayan ve küresel GSYİH'nin %29'unu oluşturan bir projedir (Tekir & Demir, 2018: 201). Kuşak ve Yol Girişimi, 70'ten fazla ülkeyi kapsayan ve bu ülkeler arasındaki ticaret, yatırım ve ulaşım bağlantısını kuran mega projedir. KYG kapsamında Çin; Asya, Avrupa ve Afrika'yı birbirine bağlayarak yeni yatırımlar, iş olanakları, karşılıklı öğrenme, güven ve saygının olduğu barış içerisinde bir yaşamı amaçlamaktadır. KYG projesi Çin'in alternatif küresel sistem önerisi kapsamında değerlendirilmektedir. Çin yönetimi, KYG kapsamında fazla sermayesini ihraç ederken, yatırım yaptığı ülkelere de işgücü fazlasını ihraç

etmektedir. Çin bu proje kapsamında yapılacak olan fabrikalar, limanlar ve altyapı çalışmalarında kendi vatandaşlarına iş olanağı sağlamayı ve ülke içerisindeki işsizliğin önüne geçmeyi amaçlamıştır. Çin Hükûmeti'nin uzun vadeli de olsa KYG kapsamındaki en önemli amacından biri de yerel para birimi olan yuan'ın uluslararasılaşmasıdır (Xiao, 2016: 441). Çin, KYG projesi kapsamında yer alan ülkelerin yuan para birimi kullanımını arttırmasını ve merkez banka rezervlerinde yuan'ı tutmalarını öncelikli hale getirmeye çalışmaktadır.

Kuşak ve Yol Girişimi tüm üye devletlerin ortak çıkarı ve sorumluluğu çerçevesinde engelsiz ticareti ve ulaşımı amaçlamaktadır. Küreselleşmenin yapı taşı olan bu önemli projeye olumlu açıdan bakıldığında, geleneksel kapitalist düzende tek merkezli yönetim modeli yerine dünya ekonomisinin içerisinde tüm güç bileşenlerinin yer aldığı ve herkesin yararına işleyen bir model olarak karşımıza çıkmaktadır. Çin, KYG projesiyle birlikte Asya ve Avrupa kıtasında yer alan devletlerin gelişmişlik farkını azaltmayı da önemsemektedir. Çin'in uluslararası sistem içerisinde yürüttüğü paralel kurumsallaşma girişimleri küresel finansal düzeninin değişmesinde olumlu bir etki yaratırken, çevre ülkeler üzerindeki diplomatik ilişkilerin kurulmasında da önemli bir rol oynamaktadır. Çin yönetimi, küresel ekonominin merkezini ve yönünü değiştiren projeler ile yeni hegemonik rekabetin başlamasına katkıda bulunmaktadır.

Pekin yönetimi her ne kadar ABD'nin ve onun merkezinde yer alan uluslararası kurum ve kurallara karşı da bir meydan okuma amacı taşımadığını açıkça ifade etse de çeşitli kurumlar ve projeler üzerinden alternatif bir dünya düzeni kurma yolunda önemli girişimler içerisinde bulunmaktadır (Belt and Road Portal, 2015). Pekin aynı zamanda, Kuşak ve Yol Projesi ile dünya üzerindeki etki alanını genişletmeyi ve kendi öncülüğünde çok kutuplu bir dünya düzeni inşa etmeyi hedeflemektedir. Çin'in küresel alternatif ekonomik oluşumlar içerisinde artan rolü, ekonomik politikaların politik güç mekanizmaları üzerinde de dönüştürücü bir etki yarattığı gözlemlenmektedir.

Çin'in bölge ülkeler üzerinde yürüttüğü kalkınma projeleri, ön şart talep etmeden sunduğu yardım ve kredi anlaşmaları ABD'nin sistem içerisinde diğer devletlere şartlı veya ayrıcalıklı olarak sunduğu politikalarının önüne geçebilmektedir. Çin sistem içerisinde yürüttüğü alternatif projeler ve oluşumlar ile hem gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine avantaj sağlamak hem de sistem içerisinde yer alan mevcut kurumları ve güçleri yumuşak dengeleme yöntemiyle çevrelemektedir.

6.1.KYG Projesinin Finansman Ayağı: Asya Altyapı ve Yatırım Bankası (AIIB)

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Bretton Woods çatısı altında kurulan Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankasına alternatif olarak kurulan, Asya Altyapı ve Yatırım Bankası (AIIB) girişimi, ekonomik bir dengeleme aracı görevi görmektedir (Xiao,2016: 441). Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası karşısında rakip bir örgüt olarak lanse edilen Asya Altyapı ve Yatırım Bankası, ABD'nin finansal yapı içerisindeki hâkimiyetini sınırlandırırken, gelişmekte olan veya gelişen ülkelere sistem içerisinde alternatif finansal olanaklar sunabilme özelliği taşımaktadır. 2016 yılında kurulan Asya Altyapı ve Yatırım Bankası (AIIB), Çin'in öncülüğünde kurulan ilk uluslararası finansal kuruluş olma özelliği taşımaktadır. Asya Altyapı ve Yatırım Bankası, Kuşak ve Yol projesinin finansman ayağını oluşturmaktadır. Çin'in Kuşak Yol Projesinde yer alan üyeler aynı zamanda Asya Altyapı ve Yatırım Bankası üyelerinden oluşmaktadır. AIIB, 112 üyesi

bulunan uluslararası bir kuruluştur. Kuşak ve Yol Projesi'nin sürdürülebilmesinde Asya Yatırım Bankası ve BRICS Kalkınma Bankası önemli bir rol oynamaktadır.

Kuşak ve Yol Projesi, devletlerarasında siyasi zeminde oluşabilecek güven boşluğunu doldururken, Asya Altyapı ve Yatırım Bankası ise üye devletlerin ihtiyacı olan ekonomik kaynak açığına çözüm bulmaya çalışmaktadır. Çin, Asya Altyapı ve Yatırım Bankası ile gelişmekte olan ülkelere fon ve kredi desteği sağlarken; bu ülkelerin finansal politikalarında da söz sahibi olma hakkı elde etmektedir.

Asya Altyapı ve Yatırım Bankası üyeleri arasında Avrupa ülkeleri de yer almaktadır. AIIB'nin merkezi Pekin'de yer almaktadır. ABD'nin en yakın müttefikleri arasında yer alan İngiltere, Almanya, Avustralya ve Güney Kore'nin de alternatif finansal kuruluşunun içerisinde yer alması ABD'nin "aşağılayıcı diplomatik bir yenilgisi" olarak değerlendirilmektedir (Perlez, 2015).

Xi Jinping uygulamaya koyduğu "Kuşak ve Yol Girişimi" ve "Asya Altyapı ve Yatırım Bankası" ile ekonomik temelli girişimlerini politik zemine taşımakta ve geleceğe yönelik hegemonyanın inşasına yönelik önemli adımlar atmaktadır. Çin, KYG projesi ve AIIB girişimi ile hem bölgesel; hem de küresel anlamda hegemon düzene ortak olma arayışı içerisine girmiş ve bu proje kapsamında inşa ettiği destekleyici kuruluşlar üzerinden bölge ülkeleri ile ülke ekonomisini entegre etmeye çalışmıştır.

Sonuç

Çin'in ABD'yi dışlayan paralel oluşumlar içerisinde öncü veya Asya merkezli bölgesel oluşumlar içerisinde aktif rol oynaması Pekin'in Çin merkezli siyasi ve ekonomik bir ağ kurmaya yönelik artan çabasına işaret etmektedir. Çin'in, altyapısal çalışmaları ve finansal kaynak aktarımı üye devletlerin üzerinde kullandığı en önemli stratejik araçlar arasında yer almaktadır. Bölgesel iş birliği, ekonomik bir oluşum olmanın yanı sıra aynı zamanda politik bir dayanışma alanının tezahürüdür. Çin, bölgesel iş birliği ilişkisi kurduğu BRICS, ŞİÖ, ASEAN veya KYG girişimleriyle ABD karşısında güçlü bir dayanışma örneği sergilemektedir. Çin, KYG-Asya Alt Yapı ve Yatırım Bankası ile Batı'ya karşı alternatif kurumlar kurup stratejik çıkarlarını gerçekleştirmekte ve sistem içerisindeki etki kapasitesini de bu kapsamda genişletmeye çalışmaktadır.

Çin'in ŞİÖ içerisinde, sınır komşusu olan Rusya ile artan iş birliği, Doğu Asya topluluğu içerisinde Japonya ile beraber yürüttüğü ortak politikalar ve Kuzey Kore sorununda üstlendiği müzakereci rol uluslararası sistem içerisinde Çin'in yükselen gücünü göstermektedir. Özellikle, Çin'in denizden ve karadan Asya kıtasını, Avrupa ve Afrika kıtasına bağlayan engelsiz ticareti ve ulaşımı hedefleyen Kuşak ve Yol projesi, dünya nüfusunun %63'ünü içine alıp 4,4 milyar insanı kapsayan özelliğiyle ön plana çıkmaktadır. KYG projesinin finansal ayağını oluşturan AIIB'nin Çin öncülüğünde kurulması, IMF ve Dünya Bankasına alternatif bir proje olarak lanse edilmesi veya Avrupa ülkelerinin bu yeni oluşumlar içerisinde üye statülerinin bulunması ABD'yi bölge dışına itmeye çalıştığını, ticaret ve güvenlikle ilgili kuralları kendisinin inisiyatifinde yeniden oluşturmak istediğine yönelik söylemleri artırmaktadır.

ABD'nin alternatif bölgesel oluşumlar karşısında farklı kıtalarda yeni müttefik arayışına girmesi Çin'in Asya bölgesinde artan gücünü dengelemeye yönelik girişimlerdir. Örneğin, ABD'nin 2021 yılında Avustralya ve İngiltere ile imzaladığı nükleer denizaltılar anlaşması (AUKUS) denizaltı teknolojisinin geliştirilmesinin yanında yapay zekâ, siber savaş ve uzun menzilli saldırı yeteneklerinin güçlendirilmesi gibi güvenlik alanında yeni çalışma alanlarını içermektedir. Örneğin, ABD, 2017 yılına kadar pasif bir duruş sergileyen QUAD (Quadrilateral Security Dialogue) İttifakı ile Hindistan, Japonya ve Avustralya ile birlikte Asya kıtasında koordinasyonu arttırma, deniz istihbaratının ve bilgi akışının güvenilirliğinin sağlanmasını amaçlamaktadır. ABD, QUAD ittifakı çerçevesinde Asya güçleriyle beraber koordineli olarak hareket ederek Çin tehdidinde karşı meydan okumaktadır. ABD, NATO'nun kurucu üyesi olmasına rağmen AUKUS ve QUAD paktları içerisinde aktif rol oynayarak yükselen Çin tehdidinde yönelik önleyici mekanizmalar oluşturmuş ve Asya kıtasının artan önemini yeniden vurgulamıştır. ABD, Çin'in sistem içerisinde hızla artan gücü ve paralel örgüt girişimleri karşısında Asya kıtasında alternatif oluşumlara yönelmiş, bölge içerisindeki çevreleme faaliyetlerine hız vererek güç mücadelesinin merkezini Asya-Pasifik kıtasına taşımıştır.

Öte yandan Çin'in Asya kıtası içerisinde artan iş birliği ve dayanışma politikaları yeni müttefikler kazanmasına ve bölge ülkeleriyle var olan ilişki ağını revize etmesine önemli katkı sağlamaktadır. Çin bölge ülkelerinin güçlenmesine katkıda bulunurken, uluslararası sistem içerisinde kendi konumunu da garanti altına almaya çalışmaktadır. Çin ekonomik yatırımlar kapsamında bölgesel oluşumları destekleyerek kendi siyasi ve stratejik çıkarlarını da beslemektedir. Çin yönetimi, kurumlar üzerinde artan diplomatik gücü sayesinde pazarlık gücünü geliştirip karar alma mekanizmalarında daha aktif rol oynamayı önemsemektedir. Çin, Batı'nın düşmanlığını üzerine çekmeden ekonomik ve bölgesel gelişimini tamamlamayı; enerji ve yerel kaynaklar ihtiyacını karşılayabilmek için bölge ülkeler üzerinde etki gücünü arttırmayı; Afrika, Orta Asya ve Güney Amerika'da yeni pazarlar açabilmeyi ve ŞİÖ, APEC ve ASEAN gibi bölgesel oluşumlarda yer alarak ittifak ilişkilerini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Çin'in sistem içerisindeki istikrarlı yükselişi ABD'nin Asya kıtası içerisindeki bölge ülkeler üzerindeki manevra alanlarını da kısıtlamaktadır. Çin yönetimi, yer aldığı veya öncülük ettiği bölgesel oluşumlar sayesinde düzenlenen çoklu platformlarda ya da çeşitli forumlarda ikili ilişkilerini güçlendirmeyi, alınan kararlarda söz sahibi olabilmeyi, kararların ortak çıkarlara hizmet etmesini sağlamayı ve hatta böylece ülke profilini ve imajını da yeniden inşa etmeyi amaçlamaktadır. Çin'in yürüttüğü kurumsallaşma ve altyapı projeleri, yeni ekonomik düzenin şekillenmesinde rol oynarken; devletlerarasındaki politik dayanışmanın artmasına yol açabilmektedir. Çin'in sistem içerisinde ortak fayda prensibi çerçevesinde yürüttüğü ekonomi politikaları, kurumsallaşma girişimleri, yumuşak gücü destekleyen söylemleri doğrultusunda artan diplomatik etkinliği, statükoya karşı yeni bir gücün kendisini inşa etme çabaları olarak değerlendirilebilir.

Çıkar Çatışması: Yazar(lar) çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Disclosure Statement: No potential conflict of interest was reported by the author(s).

EXTENDED ABSTRACT

Although the American administration maintained its superiority in the system for a certain period of time as a result of the end of the bipolar world order in the post-Cold War period, the political crisis as a result of the 9/11 terrorist events and the 2008 global financial crisis led to a louder question of the existence of America's hegemony in the system. America's decline in the system has increased the rhetoric that China, a rival power, can be a substitute power. China's continuous rise since the 2000s has led to a more prominent role in the system. China uses different methods from the USA as it positions itself as a rival power to the USA and becomes an important actor in the system. In this study, the transformation of power within the international system will be examined on the basis of the competition relationship between the United States and China with the framework of regional organizations.

Within the scope of this study, the regional formations in which China is integrated and plays a leading role in its formation will be included, and the importance of the role played by China in these formations will be emphasized. In addition, China's increasing multifaceted initiatives in the global system and the impact that their alternative formations will have on systemic transformation will be brought to the fore. In this study, China's increasing multifaceted initiatives in the global system and the impact that their alternative formations will have on systemic transformation will be brought to the fore. While China increases its effectiveness within the framework of regional organizations such as Shanghai Cooperation Organization (SCO), Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC) and The Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) or The Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) it finances many countries with projects such as the Belt and Road Initiative (BRI) and expands its regional cooperation network with bilateral and multilateral free trade agreements. The fact that China is included in parallel formations that exclude the United States shows China's growing efforts to establish a political and economic network over the countries of the region. In other words, China is included in alternative formations and either its increasing dominance on the Asian continent restricts the maneuvering areas of America, the hegemon power, while also increasing China's power within the system. By turning regional organizations such as ASEAN, APEC, SCO or RCEP to its advantage, the Chinese government shows that its economic power can have a transformational effect in the political, military and or cultural fields. Besides that, China nurtures its own political and strategic interests by supporting regional formations within the scope of economic investments.

China's increasing cooperation and solidarity policies within the Asian continent contribute significantly to gaining new allies and revising the existing network of relations with the countries of the region. The institutionalization and infrastructure projects carried out by China play an important role in shaping the new economic order and lead to increased inter-state political solidarity. China contributes to the strengthening of regional countries, while also guaranteeing its own position in the international system. China's regional policies, institutionalization initiatives, or its work within the framework of the common good principle within the system, as well as its rhetoric supporting the development of its soft power, are considered an effort to create a new power in the face of existing power. The effort to change the layout into existing within the international system and the US, which has become a strong

competitor in the face of China, and other countries gaining the consent of the international community attaches importance to the attractiveness of taking a multilateral foreign policy conduct. It is clear that in the face of China's rapidly growing power in the system and parallel organization initiatives, the United States has turned to alternative formations on the Asian continent, accelerated containment activities in the region, and moved the center of the power struggle to the Asia-Pacific continent.

Kaynakça

- Ademoğlu, Y. (2018) BRICS neyi hedefliyor, hala bir anlam ifade ediyor mu?, *EuroNews*. Erişim Adresi: <https://tr.euronews.com/2019/11/14/brics-neyi-hedefliyor-hala-bir-anlam-ifade-ediyor-mu>.
- Aris, S. (2009). The Shanghai Cooperation Organisation: ‘Tackling the Three Evils’. A Regional Response to Non-Traditional Security Challenges or an Anti-Western Bloc?”, *Europe-Asia Studies*, 61(3), ss: 457-482.
- Aslan, H. (2018). Çin’in Latin Amerika Politikası, Karmaşık Gerçekçilik, *Anadolu Ajansı*. Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-in-latin-amerika-politikasi-karmasik-gerceklik/1285213>
- Baur, A. & Flach, L. (2022). Strategien gegen die Flaschenhals-Rezession: Was hilft bei Lieferengpässen und steigenden Preisen, *IFO Institute*, ss: 3-8. Erişim Adresi: <https://www.ifo.de/publikationen/2022/aufsatz-zeitschrift/strategien-gegen-die-flaschenhals-rezession-was-hilft-bei#:~:text=Recycling%2C%20Bio%C3%B6konomie%20und%20der%20Einsatz,nachhaltige%20Strategie%20zur%20Rohstoffversorgung%20sein>.
- Belt and Road Portal, (2015). Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road, *Belt and Road Portal*. Erişim Adresi: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/qwyw/qwfb/1084.htm>
- CGTN (2020). Premier Li: ASEAN now China's largest trading partner”. *China Global Television Network*. Erişim Adresi: <https://news.cgtn.com/news/2020-11-12/Premier-Li-ASEAN-becomes-China-s-largest-trading-partner--VmpM9aYZgc/index.html>
- Duran, A. E. (2020). Türkiye-AB ilişkilerinde 'RCEP' etkisi, *Deutsche Welle*. Erişim Adresi: <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-ab-ili%C5%9Fkilerinde-rcep-etkisi/a-55767630>
- Dursun, A. (2021). İran, Şanghay İş Birliği Örgütüne Tam Üye Olarak Kabul Edildi, *Anadolu Ajansı*, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iran-sanghay-isbirligi-orgutune-tam-uye-olarak-kabul-edildi/2367253>
- Eren, E. (2017). Şangay İş Birliği Örgütü ve Türk Dış Politikasında Gelecek Perspektif, *Strategic Public Management Journal*.3(5), ss:77-94. <https://doi.org/10.25069/spmj.305263>
- Erşen, E. (2013). Türk Dış Politikasında Avrasya Yönelimi ve Şanghay İşbirliği Örgütü. *Ortadoğu Analiz*, 5(52), ss:14-23. Erişim Adresi: https://orsam.org.tr/d_hbanaliz/1emreersen.pdf
- Eurostat, (2022) Top Trading Partners 2021, European Commission. Erişim Adresi: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_122530.pdf
- Gilpin, R. (2001). Uluslararası ilişkilerin Ekonomi Polisiği, Kripto Yayınları, Ankara.
- Hart, M. & Johnson, B. (2019). Mapping China’s Global Governance Ambitions: Democracies Still Have Leverage to Shape Beijing’s Reform Agenda. Center for American Progress. Erişim Adresi: <https://www.americanprogress.org/article/mapping-chinas-global-governance-ambitions/>
- Euronews (2022). En büyük ekonomiler listesinde 21. sıraya düşen Türkiye G-20’den çıkacak mı? (2022) *Euronews*. Erişim Adresi: <https://tr.euronews.com/2022/04/29/en-buyuk-ekonomiler-listesinde-21-s-roya-dusen-turkiye-g-20-den-c-kacak-m>

- İskender, S. (2013). Yükselen enerji birlikteliği Şangay İş Birliği Örgütü (ŞİÖ), *Dünya Haber*. Erişim Adresi: <https://www.dunya.com/gundem/yukselen-enerji-birlikteligi-sangay-isbirligi-orgutu-sio-haberi-200287>
- İstikbal, D. (2019). Yeni Jeostratejik Güç: BRICS, *SETA*. Erişim Adresi: <https://www.setav.org/yeni-jeostratejik-guc-brics/>
- Kaplan. R. (2011). How We Would Fight China. *The Atlantic*. Erişim Adresi: <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2005/06/howwe-would-fight-china/3959>
- Katıtaş, G. (2019). Asya'da Çin ve Rus Bölgeselciliği: Modern İpek Yolu Projesi ve Avrasya Ekonomik Birliği, *Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi*, ss.119-141.
- Khan, M. U. H. (2021). Pakistan-ASEAN Ekonomik İş Birliği: Bir Uzman Görüşü, *Ankasam*. Erişim Adresi: <https://www.ankasam.org/pakistan-asean-ekonomik-isbirligi-bir-uzman-gorusu/>
- Mearsheimer. J. (2005). An Offensive Realist Between Geopolitics and Power, *Journal of International Relations and Development*, ss.381-408.
- Mearsheimer. J. (2014). Can China Rise Peacefully? *The National Interest*. Erişim Adresi: <https://nationalinterest.org/commentary/can-china-rise-peacefully-10204>
- Moon, C. (2018). ASEAN. *Britannica*, Erişim Adresi: <https://www.britannica.com/topic/ASEAN,2018>
- Neill, J.O. (2001). Building Better Global Economic BRICs, *Goldman Sachs*, Global Economics Paper, No.66. Erişim Adresi: <https://www.goldmansachs.com/insights/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf>
- Özdaşlı, E. (2012). Çin ve Rusya Federasyonu'nun Perspektifinden Şanghay İş Birliği Örgütü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(6), ss. 108-122.
- Perlez, J. (2015). China Creates a World Bank of Its Own, and the U.S. Balks, *The New York Times*. Erişim Adresi: <https://www.nytimes.com/2015/12/05/business/international/china-creates-an-asian-bank-as-the-us-stands-alooft.html>
- Purugganan, J. Afsar. J. & Solon, P. (2014). BRICS A Global Trade Power in A MultiPolar World, Shifting Power Critical Perspectives On Emerging Economies Critical perspectives on emerging economies working papers, *Transnational Institute*. Erişim Adresi: https://www.tni.org/files/download/shifting_power-trade.pdf
- Subachi, P. & Huang, H. (2012). The Connecting Dots of China's Renminbi Staretegy: London and Hong Kong, Londra: Chatham House.
- T.C. Ticaret Bakanlığı, (2021). 'Sırbistan ve Çin arasında Yüksek Hızlı Tren Satın Alımına Dair Bir Mutabakat Zaptı İmzalanmıştır', *T.C. Ticaret Bakanlığı*. Erişim Adresi: <https://ticaret.gov.tr/blog/ulkelerden-ticari-haberler/sirbistan/sirbistan-ve-cin-arasinda-yuksek-hizli-tren-satin-alimina-dair-bir-mutabakat-zapti-imzalanmistir>
- Taylor, M. F. (2010). International Relations Theory and China's Rise: Assessing China's Potential for Territorial Expansion. *International Studies Review*, ss.505-532.
- Tekir, O. & Demir, N. (2018). Ekonomik ve Siyasal Bir Araç Olarak Yeni İpek Yolu Projesinin Küresel Sisteme Etkileri, *Sosyoekonomi*, 26(38), 191-206. <https://doi.org/10.17233/sosyoekonomi.2018.04.11>

- The ASEAN Secretariat, (2018). ASEAN Economic Community Chartbook 2017, *The ASEAN Secretariat*. Erişim Adresi: <http://www.aseanstats.org/category/asean-economic-chartbook/>
- UN Comtrade Database, (2021). China Trade Statistics, *United Nations Commodity Trade Statistics Database*. Erişim Adresi: <https://comtrade.un.org/data/>
- Wall, D. (2006). The Shanghai Cooperation Organisation: uneasy amity, *Open Democracy*. Erişim Adresi: https://www.opendemocracy.net/en/shanghai_cooperation_3653jsp/
- Wilson, D. & Purushothaman, R. (2003). Dreaming With BRICs, The Path to 2050, *Goldman Sachs*. Global Economics Paper No. 99. Erişim Adresi: <https://www.goldmansachs.com/insights/archive/archive-pdfs/brics-dream.pdf>
- Xiao, R. (2016). China as an Institution-Builder: The Case of the AIIB, *The Pacific Review*, 29(3), ss: 435-442. <https://doi.org/10.1080/09512748.2016.1154678>
- Xiaotong, Z. (2014). China's Regionalism in Asia, *The Asan Forum*. Erişim Adresi: <https://theasanforum.org/chinas-regionalism-in-asia/>
- Yardımcıoğlu, M & Koçarslan H. (2012). Çok Kutuplu Dünyaya Doğru: Şanghai Örgütü, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi Bilimler Dergisi*, 163–174. Erişim Adresi: <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/pub/issue/10265/125909>
- Zenglein, M. J. (2020). Mapping and Recalibrating Europe's Economic Interdependence with China. *MERICs*, Erişim Adresi: <https://meric.org/en/report/mapping-and-recalibrating-europes-economic-interdependence-china>